

Peter Sekloča

Javno komuniciranje med zamejstvom in Republiko Slovenijo: o idealizaciji homogenosti diskurzov v čezmejni javni sferi

Članek obravnava popularne zahteve po večjem dostopu zamejcev in predstavitvi njihovih interesov v medijih v Republiki Sloveniji (RS), s čimer se po mnenju avtorja nekritično idealizira homogenost diskurzov različnih medijev in publik. (Ne)homogenost je konceptualizirana z gledišča funkcionalističnih in na drugi strani kritičnih diskurzivnih teorij javnosti, kjer slednje – za razliko od prvih – ne vidijo pogoja za integrirano javno sfero v prekrivajočih se diskurzivnih okvirih, temveč v odpravi družbenoekonomskih neenakosti javnih akterjev in v povečani pluralnosti medijev. Rezultati kvantitativne analize prispevkov zamejskih medijev in medijev v RS so pokazali, da se javna razprava oblikuje ob konkretnih zadevah z interpenetracijo diskurzivnih okvirov, ob tem, da javno komuniciranje med zamejstvom in Slovenijo odraža razlike v vplivu in moči med njima, kar mnogo bolje pojasnijo diskurzivne teorije.

Ključne besede: čezmejna javna sfera, nacionalne manjšine, mediji, diskurzi

Public Communication between Slovene National Minority and the Republic of Slovenia: About the Idealization of the Homogeneity of Discourses in the Cross-Border Public Sphere

The article deals with popular demands for heightening the access of the Slovene national minorities and presentation of their interests in the media in the Republic of Slovenia (RS). Author argues that such demands uncritically idealize homogeneity of discourses of diverse media and publics. (Non)homogeneity is conceptualized from the perspective of functionalist and from the critical discursive theories of the public sphere, where the last ones – as opposed to the first ones – do not condition the integrated public sphere by the overlap of discursive frames but by the elimination of socioeconomic inequalities of public actors and by the heightening of the plurality of media. The results of the quantitative analysis of the articles of minorities' media and media in RS show that the public discussion is formed by the interpenetration of discursive frames, whereas the public communication between minorities and Slovenia reflects the uneven distribution of influence and power between them, which can be much better explained by discursive theories.

Keywords: cross-border public sphere, national minorities, media, discourses

Correspondence address: Peter Sekloča, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Garibaldijeva 1, 5000 Koper, Slovenija, e-mail: peter.sekloca@zrs.upr.si

1. Uvod

Mediji so pomemben del ogrodja javne sfere, ki služi tematizaciji javnih zadev in doseganju konsenza o njih, torej oblikovanju mnenja javnosti, ter naslovitvi zahtev po njihovi rešitvi na oblast. Obenem mediji zrcalijo našete procese občinstvu. Če izhajamo iz tega, da javna sfera stoji in pade z njeno odprtostjo, to je dostopnostjo, kot je pojasnjeval že Habermas (1989, 101), se ob raziskovanju javnega komuniciranja postavi vprašanje, kakšen je dostop zamejcev do medijev¹ v Republiki Sloveniji (RS). Kljub njihovi domnevni zaprtosti za zamejske teme pa je vendarle težko zahtevati, naj bodo v medijih obravnavane enake zadeve in to na enak način kot v zamejstvu. Prej velja pokazati na razliko v moči in vplivu posameznih akterjev iz obeh strani meje, medijev in posledično diskurzivnih okvirov, kjer so slednji že po definiciji plod strateškega delovanja (Durham 2001; Pan & Kosicki 2001). Vprašanje o zamejevanju dostopa je politično, saj implicira izključevanje, omejuje politično paticipacijo, ali kot pojasnjuje Splichal, »/j/avna sfera – bodisi nacionalna ali transnacionalna, iz katere so določene publike/skupine izključene, ni prava javna sfera« (Splichal 2012, 200). Vprašanje je aktualno že zaradi tega, ker je zaprtost medijskega prostora v RS za zamejske teme že skoraj pregovorna. Še več, ne samo pregovorna, relativno nizka pozornost medijev s sedežem v Sloveniji do zamejskih tematik je dejstvo, medtem ko zamejski mediji podrobno pokrivajo velik del dogajanja v Sloveniji, predvsem na področju politike in ekonomije (Sekloča 2008, 95). Prav tako mediji ne namenjajo veliko pozornosti tudi nacionalnim manjšinam (italijanski in madžarski), ki živijo v Sloveniji (Makarovič & Rončević 2006, 48). Ob analizi dejanskega stanja se zato sprašujem, kako nasloviti omenjeni razkorak – kot neintegritanost nevtralnih diskurzivnih prostorov ob meji ali kot igro moči med različnimi akterji in mediji?

Kritične diskurzivne teorije javnosti (Habermas 1989; Fraser 1997; Garnham 1997; Splichal 2005; Sicakkan 2012) različnost vsebin, tematik in diskurzov naslavlja tako skozi problematične razlike v moči akterjev in medijev kot tudi skozi načelno vztrajanje na pluralnosti interesov, ki naj se argumentirano preoblikujejo v javni sferi. Na drugi strani pa empiricistično-funkcionalistične teorije, ki na primer močno izpostavljajo problematiko evropske javne sfere (Gerhards 2000; Risse 2003; Trenz 2007; Trenz & Eder 2004), različnost diskurzivnih okvirov in akterjev v njih problematizirajo kot oviro do diskurzivne homogenosti, ki edina lahko proizvede mnenjsko enotno publiko, torej konsenzualno mnenje javnosti. Vendar pa zahtevana homogenizacija, ki naj bi odpravila demokratični deficit med evropskimi oblastnimi institucijami in različnimi nacionalnimi publikami, z osredotočanjem na strogo evropske dimenzije že vnaprej javno sfero zamejuje tako teritorialno kot politično. Empirične raziskave javne sfere so bile v preteklosti ponavadi umeščene v nacionalni okvir zaradi preprostega dejstva, da so pred pospešeno globalizacijo nacionalne države imele skoraj izključno suverenost

nad izvajanjem politične moči. Vseeno pa so se po mnenju Nancy Fraser tudi teoretični prispevki premalo usmerjali na mednarodno raven (Fraser 2006), medtem ko Splichal dokazuje, da mnogo avtorjev normativnih diskurzivnih teorij javnega mnenja le-tega nikdar niso omejevale na status državljana, medijev pa ne na nacionalno občinstvo (Splichal 2010, 14–15). Vendarle pa je Fraser povzela dejanske probleme, s katerimi se komuniciranje o javnih zadevah dandanes srečuje na področju transnacionalizacije komunikacijskih procesov. Njen pogled na post-nacionalno-vestfalsko javno sfero je zaradi spoznanja o multiplikaciji oblastnih in političnih sistemov, ki naj bi jih javnost naslavljala, neposredno uporaben v raziskovanju komunikacijskih tokov, ki prečijo meje držav in nacij in so ravno zaradi tega osrednjega pomena za javno komuniciranje med narodnimi manjšinami in matičnimi ter večinskimi državami. Konkretno se kompleksnost javnega komuniciranja zamejcev kaže v tem, da živijo na ozemlju, nad katerim izvaja jurisdikcijo ena država (Italija, Avstrija ali Madžarska²), obenem je mnogo družbenih procesov in institucij vpetih v matično državo (Slovenija), vse pa so članice Evropske unije. Zamejci ne živijo v mejah Slovenije, tako da kot del vestfalsko-nacionalno koncipirane (večinske) javnosti naslavlajo predvsem večinski politični sistem, obenem, kot ugotavlja Susič, spremljanje medijev iz Slovenije »omogoča integracijo v širši matični sistem predvsem na kulturnem področju« (Susič 1986, 1525), kar pa se v današnjem globaliziranem svetu razširi tudi na področje ekonomije in politike ter seže do nadnacionalnih političnih institucij – do Evropske Unije.

Bolj kot o transnacionalni javni sferi v naši raziskavi lahko govorimo o trans-regionalni javni sferi, kjer so pogoji obstoja evropske javne sfere³ (kot izpeljanke transnacionalne javne sfere) samo okvir, ki služi krovnemu raziskovalnemu vprašanju, zakaj diferenciranost medijskega prostora ne izključuje nujno skupnega diskurzivnega prostora. Teza je, da funkcionalistične teorije idealistično predpostavljajo ne-konfliktnost odnosov med interesno neizogibno različnimi skupinami, ki tvorijo publiko, ob tem pa ne naslovijo dejanskih neenakosti, ki zaznamujejo (čezmejno) javno komuniciranje. Pokazal bom, da je empirične rezultate, ki pokažejo na nehomogenost diskurzov kot del agonističnega procesa trans-regionalne javne sfere, mogoče bolje razložiti z modeli diskurzivnih teorij.

Na uvidu, da se transnacionalna javna afeta oblikuje, »ko se najmanj dve kulturno zasidrani javni sferi začeta prekrivati« (Bohman 2004, 138), bo temeljilo tudi dokazovanje, da je homogenost diskurzov in strateško oblikovanih okvirov mogoče razložiti tudi kot neenako posedovanje zmožnosti sodelovanja v javni razpravi, kot nasprotje »svobodi doseganja« (Bohman 1997, 327), in ne le kot nujni in nevtralni pogoj za integrirano javno sfero, kot to predvidevajo funkcionalistične teorije. Slednje bodo torej soočene s kritiko, izhajajočo iz diskurzivnih teorij. Teoretični pojasnitvi razhajanj v dveh strujah teorij javnosti bo sledil empirični del raziskave, ki bo preizkusil funkcionalistični in na drugi strani diskurzivni model. Preizkus (ne)homogenosti diskurzivnih okvirov, torej

podobnosti zadev, ter diskurzivne integracije, ki jo opredelimo kot podobnost v virih in akterjih, bo pojasnjen v skladu z obema modeloma. Rezultati kvantitativne analize besedil, točneje prispevkov zamejskih in dominantnih tiskanih medijev v RS, bodo dali vpogled v dejanskost v časnikih reprezentiranih tematik in diskurzivnih okvirov, ter ponudili oceno veljavnosti obeh modelov. Analizirani prispevki pokrivajo dogodke, ki so v Sloveniji in v zamejstvu med leti 2004 in 2010 poželi veliko medijsko odmevnost. Analizo bodo dopolnila mnenja zamejcev, pridobljena s polstrukturiranimi intervjuji⁴ (vsega skupaj je bilo iz različnih podsistemov zamejskega družbenega prostora izbranih osemnajst informatorjev (Kotnik et al. 2012)) o stanju čezmejnega komuniciranja, prav tako pa vpogled v organizacijski in ekonomski kontekst zamejskih tiskanih medijev.

2. Čezmejno javno komuniciranje in javna sfera

Prve korake teoretske obravnave komuniciranja slovenskih narodnih manjšin sta v 80. letih prejšnjega stoletja naredila Emidij Susič (1986) in Peter Beltram (1986). Prvi se je eksplicitno ukvarjal s komuniciranjem med Slovenijo in zamejci v Italiji, drugi je teoretsko osvetlil vlogo množičnih medijev pri oblikovanju in ohranjanju »narodnostne identitete kot temeljem narodne zavesti« (Beltram 1986, 229). Nemalokrat je bilo raziskovanje usmerjeno na specifična področja doseganja uspeha delovanja manjšine v razmerju do večine in tudi na zagotavljanju pluralnega medijskega prostora (Komac 2007, 375). Predvsem v zadnjem času se še posebna pozornost namenja medijsko podprtemu komuniciranju narodnih manjšin na območju regije Alpe-Jadran – primer je zbornik »Mediji in nacionalne manjšine« (Kotnik, 2013a).

Na splošno je pomen medijev, kar zadeva komuniciranje o javno pomembnih in perečih zadevah, dvojen. Medica pojasnjuje, da imajo mediji »informativno-utilitaristični« in »simbolno-emblematski« pomen za nacionalne manjšine, kjer predvsem zadnja vloga »utrjuje identiteto, zmanjšuje kulturno alienacijo in občutek nepripadnosti, pravzaprav istočasno odpira prostor pripadnosti lastni skupnosti in okolju, v katerem manjšinski pripadniki živijo« (Medica 2013, 27). Pomen čezmejnega javnega komuniciranja je ravno v tem, (1) da se z njim reprezentacija in občutek okolja, v katerem zamejci živijo, ne zameji z državno mejo in z jurisdikcijo oblasti, ki jo predstavljajo vlade Avstrije, Italije in Madžarske, saj so zamejci kot posamezniki in skupine, kot denimo različne civilnodružbene skupine, odvisni tudi od konkretne pozornosti slovenskega političnega sistema. In (2), da ima lastnosti, ki družbenemu statusu govorcev, denarju in moči, ne dovoljujejo oblikovanja in okvirjanja javne razprave, kot je načelo dostopnosti po zgledu meščanske liberalne javne sfere definiral že Habermas (1989, 50). Prepletenost teh dveh dimenzij tako predvideva načelno različnost (pluralnost) interesov ter tematik, obenem pa pokaže na problematičnost različne količine moči in političnega vpliva, ki ju akterji aplicirajo z namenom strateškega okvirjanja tematik.

V teorijah javnosti je omenjeno razhajanje med izdiferenciranostjo in skladnostjo naslovljen iz dveh smeri. Diskurzivne teorije gradijo na načelni pluralnosti mnenj, funkcionalistične teorije pa na diskurzivni skladnosti tematik. Dandanes se ta dilema kaže v razpravah o (obstoju) transnacionalne oziroma evropske javne sfere. Na eni strani se pojavljajo empiricistično-funkcionalistične zahteve po homogenosti nacionalnih javnih sfer, ki naj se skozi diskurzivno skladnost evropeizirajo (Gerhards 2000; Risse 2003; Trenz 2007), na drugi strani pa prispevki, ki takšnih pogojev ne zajemajo, temveč integracijo vidijo mnogo bolj agonistično, manj stratificirano (Habermas 2001, 18; Steeg 2002). Mogoče zadnji pogled še najbolje povzema Sicakkan, ko govori o trans-evropski javnosti, ki je samo ena oblika evropske javnosti: »Ti javni prostori so naseljeni s kompleksno različnostjo zgodovinskih in novejših publik – na primer, z manjšinskimi publikami, nacionalnimi, transnacionalnimi, trans-evropskimi in novimi publikami« (Sicakkan 2012, 12).

Pogoji skupnega diskurzivnega prostora so v literaturi mnogokrat močno empiricistično idealizirani, nerealni, kot ocenjuje Marianne van der Steeg, in te pogoje razdeli v štiri skupine: obstoj skupnih medijev, skupnega jezika, kulture in identitete ter obstoj homogenih nacionalnih sfer – evropska javna sfera naj bi lahko izšla le iz njih (Steeg 2002). Steeg nadaljuje, da nikakor ni nujno, da so ti pogoji izpolnjeni, da ne bi že nacionalne javne sfere generirale javnega mnenja na ravni Evropske Unije (Steeg 2002, 517). Zahteve po homogenosti in prekrivanju diskurzov zaradi funkcionalističnega pristopa zanemarijo normativne dimenzije odprtosti in politične učinkovitosti, po drugi pa homogene nacionalne javne sfere predstavljajo kot ideal na evropski ravni. Tako Thomas Risse pojasnjuje, da lahko govorimo o evropski javni sferi, ko imajo nacionalne javne sfere: 1. enake teme, o katerih se razpravlja v istem času in imajo podobno odmevnost; 2. enake pomenske strukture, diskurzivne okvire; 3. ko se oblikuje transnacionalna skupnost razpravljavcev (Risse 2003, 9).

Podobno tudi Hartmut Wessler in sodelavci pristopijo k definiranju pogojev, ki so potrebni za integriran diskurzivni prostor, in jih oblikujejo v štiri dimenzije: 1. monitoriranje vladanja; 2. diskurzivna konvergenca; 3. diskurzivna integracija; 4. kolektivna identifikacija (Wessler et al. 2008, 11). Pristop je natančno razdelan in nudi vpogled v empirično preverljive zahteve za obstoj integrirane javne sfere. Prva dimenzija nas tukaj ne bo zanimala, saj so bile enote analize že izbrane z namenom, da bralcem – potencialnim članom javnosti – dajo vpogled v iste javne zadeve. Četrte dimenzije prav tako ne problematiziramo, saj je vsaj s strani zamejcev dejansko razbrati prizadevanja, utemeljena v konkretnih komunikacijskih naporih, da bi bili prepoznani in povezani s Slovenijo, da bi bili del enotne zamišljene skupnosti, osnovane na nacionalni osnovi (Sekloča 2008, 95). Obravnava čezmejne javne sfere bo tako sledila drugi in tretji dimenziji. Rezultati, pridobljeni s kvantitativno metodo analize besedil, s katero lahko sklepamo na uredniško politiko medijev in procese selekcije novic, ponudijo

vpogled v *konvergenco diskurzov* (druga dimenzija), ki jo zaznamuje podobnost govorcev, diskurzivnih koalicij, in konvergenca podanih razlogov (informacij), ter *diskurzivna integracija* (tretja dimenzija), ki vključuje obojestransko opazovanje in diskurzivno izmenjavo (Wessler et al. 2008, 11). Kleinen-von Königslöw pojasnjuje, da druga dimenzija vodi do integrirane javne sfere, če podrejene javne sfere priskrbijo enake informacije, tretja pa, ko so zadeve in akterji enaki (Kleinen-von Königslöw 2007, 226–227). Omenjeni dve dimenziji postavljajo v ospredje tudi modeli diskurzivnih teorij, vendar zanju predvidevajo heterogenost, s čimer je interpretacija rezultatov, kot bom pokazal, drugačna. Da problem (ne)homogenosti ni trivialen, pokaže tudi Kotnik, ko pravi,

/d/a pristajanje na nacionalizacijsko dimenzijo delovanja medijev, ki je dominantno podprta z ideološko investicijo, ki opravičuje, zakaj morajo slovenski mediji v RS biti zaščitniški do manjšine in zakaj se mora manjšina nekako oddolžiti t.i. matici za to zaščito, ni nujno vselej plodno, saj se s tem dejansko krči prostor in možnost za razvoj transnacionalne javne sfere / .../. (Kotnik 2013b, 133).

Problematičnost funkcionalističnih teorij, osvetljena skozi diskurzivne pristope, se kaže v tem, da kritiko moči (strateškega okvirjanja), ki se ga poslužujejo akterji in mediji, zamenjajo z načelnim vztrajanjem na diskurzivni skladnosti, takšen pogled pa je ob odsotnosti kritike delovanja medijev in refleksije neenakosti socioekonomskih virov akterjev močno blizu vztrajanju, da je dominantni »slovenski« medijski prostor zaprt za zamejce in da je edina rešitev tega problema večja pozornost medijev v Sloveniji zamejskim tematikam. Funkcionalisti ob definiranju pogojev za doseganje konsenzualne skladnosti interesov pozabljajo, da okvirjanje že po definiciji zaznamuje strateško delovanje v javni razpravi s poudarjanjem določenih vidikov in spodbijanjem konkurenčnih okvirov, vse z namenom prevlade v javni razpravi (Pan & Kosicki 2001, 39). Distribucija in selektivno poudarjanje določenih mnenj in informacij je prirejena interesom akterjev, med katere štejemo tudi medije: »V tem procesu sortiranja 'poudarek' označuje družbeno moč novinarstva, ki leži točno v vključevanju določenih glasov v normativni družbeni diskurz in izključevanju drugih« (Durham 2001, 125). Razumevanje okvirjanja kot strateškega delovanja tako omogoča sklepanje o udejanjeni strategiji, o različni količini moči v javni sferi, kjer so nekateri okviri bolj, nekateri pa manj izpostavljeni. Skladnost okvirov torej kaže na prevlado določenih okvirov na račun drugih, na končno fazo in ne na začetek pluralne razprave. Alternativno pojasnjevanje konvergenca diskurzov, kot jo v ospredje postavljajo funkcionalistične teorije, bo torej zajelo pojasnjevanje dejanskosti skozi kritiko okvirjanja.

Nehomogenost virov, akterjev in posledično problematika dostopa do medijev, bodo v skladu z diskurzivni teorijami pojasnjeni skozi »subvencioniranje informacij« (Gandy 1982). Izjave za javnost, producirane s strani države, vplivnih

političnih strank, interesnih skupin in močnih organizacij, so zato najpogostejši vir novic, saj raziskovalno novinarstvo zahteva veliko časa in denarja, domnevno kredibilni viri pa povečujejo število prispevkov in pomagajo povečati količino novic. Zato ne preseneča, da so množični mediji močno »naklonjeni tistim birokratskim virom, ki skrbijo za redne, kredibilne in končno tudi uporabne tokove informacij, za vpogled in podobe za konstrukcijo novic« (Gandy 1982, 13).

V raziskavi so bili v vzorec zajeti prispevki sedmih tiskanih časnikov skupaj z vsebinami njihovih spletnih izdaj. Vzorec časnikov v RS so sestavljali *Primorske novice* (Koper), *Večer* (Maribor) in *Delo* (Ljubljana), vzorec časnikov slovenske nacionalne manjšine pa *Primorski dnevnik* (Trst), *Porabje* (Monošter), *Novice*, (Celovec) ter *Nedelja* (Celovec). Enote vzorčenja so bile časovno zamejene, in sicer v razponu enega meseca ob naslednjih dogodkih: a) ob vstopu Slovenije v Evropsko Unijo, (pomlad 2004); b) ob vstopu Slovenije v schengensko območje, (zima 2007); c) ob problemih delovanja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, (jesen 2009); č) ob 50. obletnici podpisa Avstrijske državne pogodbe (pomlad 2005); d) ob premestitvi slovenskega duhovnika Ferenc Merklja iz Porabja, (poletje 2010). Ti dogodki so bili izbrani na podlagi rezultatov pilotne študije, ki je kot kriterij za vključitev dogodka v analizo postavila njegovo visoko odmevnost na obeh straneh meje. Enote analize so bili vsi prispevki, ki so obravnavali določen dogodek in v katerih je omenjena slovenska manjšina. Vseh analiziranih prispevkov je bilo 290, od tega 115 prispevkov časnikov iz RS in 175 prispevkov zamejskih časnikov.

3. Konvergenca diskurzov ali interpenetracija okvirov?

Publika na obeh straneh meje lahko rezonira o enakih tematikah le tedaj, ko mediji enake tematike predstavljajo na obeh straneh meje. Vendar samo prekrivanje tematik nikakor ne implicira konsenza obeh parcialnih publik, saj kot ugotavlja Habermas, »/j/ezik je medij komuniciranja, ki omogoča sporazumevanje, medtem ko akterji, ki se poskušajo med seboj sporazumeti z namenom koordinacije svojih dejanj, zasledujejo partikularne cilje« (Habermas 1984, 101). Je pa skupna pozornost do problematične zadeve prva pot k diskusiji zainteresiranih. V ta namen so bili prispevki izbrani po skupnih tematikah (pet dogodkov). Tudi Kleinen-von Königslöv ugotavlja, da podobnost tematik ne more biti zahteva sama po sebi, saj demokratizacija javne sfere gradi ravno na možnostih za predstavitev različnih pogledov. V ta namen sta Peters in Wessler, ki ju povzema Kleinen-von Königslöv, predlagala analizo okvirov – vsi okviri določene tematike naj bi bili prediskutirani v vseh javnih sferah, če naj jih poimenujemo kot integrirane (Kleinen-von Königslöv 2007, 225). Takšna postavitev integracijskega pogoja

predvideva več ločenih javnih sfer, kar je problematično iz dveh razlogov: (1) pod vprašaj se postavlja univerzalnost javne sfere, njena prosta dostopnost oziroma javnost; in (2) proces je koncipiran kot zlivanje ločenih sfer v eno homogeno, kar je rezultat linearnega procesa. Nasprotno pa diskurzivni, bolj agonistični pristopi, seveda ob istih tematikah oziroma istem objektu pozornosti, poudarjajo različnost interesov, ki pa ni rezultat strateškega okvirjanja, temveč odprtosti javne sfere, v konkretnem primeru dostopa do nje skozi medije. Obema pristopoma pa je vendarle skupna predpostavka enakih javnih zadev.

Primerjava poudarkov v izbranih skupnih tematikah (zadevah) v medijih v RS in v zamejskih medijih je bila izvedena z namenom ugotoviti, ali obstajajo skupne definicije problemov. Ko je bilo pet zadev izbranih, so bili prispevki razvrščeni glede na to, katere poglede, tematsko specifične poudarke, je najti v njih: a) manjšinske pravice (izpolnjevanje, kršenje, njihova definicija, ...); b) financiranje manjšine, zamejskih institucij, organizacij; c) (ne)usklajenost zamejcev, njihovih predstavnikov; č) (ne) vključevanje zamejcev v dominantni slovenski družbeni prostor; in d) ekonomsko (ne)sodelovanje med podjetji v RS in manjšinskimi podjetji. Nato so bili poudarki v temah križani z vrsto časnika (mediji v RS oziroma zamejskimi mediji) z namenom ugotoviti, ali ti dve skupini medijev različno poudarjata pomembnost določenih razsežnosti posameznih zadev. Iščejo se torej različni okviri enakih tematik.

Združeni (agregirani) odgovori »zamejskih problematik« pokažejo, da mediji v RS v kar 88 odstotkih prispevkov obravnavajo manjšinske pravice, prispevki v manjšinskih medijih pa le v 48 odstotkih. Na primer, mediji v RS so skoraj dvakrat več poročali o pravicah zamejcev. Slika je obratna pri tematiki financiranja manjšin, saj je financiranje na dnevnem redu manjšinskega tiska v slabih 28 odstotkih vseh prispevkov, pri medijih v RS pa le v dobrih 8 odstotkih. O (ne)usklajenosti manjšine pri srečevanju z določenimi politično-družbenimi situacijami pa zopet več poročajo mediji v RS, več kot dvakrat manj pa manjšinski, kar kaže na različno definiranje zmožnosti sodelovanja različnih zamejskih organizacij, ki so nemalokrat razcepljene vzdolž političnega spektra. Lep primer sta Slovenska kulturno-gospodarska zveza (SKGZ) na eni in Slovenska manjšinska koordinacija (SLOMAK) na drugi strani, ki ju ločujeta različni politični ideologiji, ob tem, da obe organizaciji zastopata slovensko narodno manjšino v Italiji. Zamejski mediji tudi veliko več pozornosti posvečajo (ne) vključevanju zamejcev v politični in medijski prostor ter sodelovanju med podjetji v RS in manjšinskimi podjetji. Testi različnosti (χ^2 -test) so bili napravljeni za vsako problematiko posebej. Od petih problematik so vse razen ene – (ne)usklajenost manjšine, njenih predstavnikov – statistično značilno različno zastopane v zamejskih in medijih v RS ob zanemarljivo majhnem tveganju napačnega sklepanja. Rezultati so prikazani v Tabeli 1.

Tabela 1: Zamejska problematika glede na medije v RS oziroma zamejske medije (N = 290)

Zamejske problematike v izbranih temah (agregirano)	Mediji v RS (agregirano)	Zamejski mediji (agregirano)	χ^2 test (neagregirani podatki)	Statistična značilnost
Manjšinske pravice	88,10 %	48,40 %	50,27	0,000
Financiranje manjšine, zamejskih institucij, organizacij	7,90 %	27,80 %	9,35	0,002
(Ne)usklajenost zamejcev, njihovih predstavnikov	12,90 %	5,60 %	5,77	0,016
(Ne) vključevanje manjšine v slovensko politiko, v »slovenski« medijski prostor	7,90 %	14,30 %	0,94	0,33
Ekonomsko (ne)sodelovanje med slovenskimi in manjšinskimi podjetji	2,00 %	14,30 %	7,90	0,005

Zamejski in mediji v RS imajo različne okvire pri obravnavi zamejskih problematik. Časniki namenjajo različno količino pozornosti določenim problematikam ob enakih izbranih dogodkih, še vseeno pa ne moremo reči, da so si okviri popolnoma različni. V strahu pred posploševanjem, vendar še vseeno glede na rezultate analize, lahko sklepamo na obstoj dveh načinov okvirjanja, enega v zamejskih medijih in enega v medijih v RS, ki se v določenem deležu poudarkov prekrivata, kar je pogoj za oblikovanje javne sfere, ki nastane ob prekrivanju kulturno zasidranih javnih sfer, kot že zgoraj pojasnjuje Bohman (2004).

Potemtakem je bolje govoriti o interpenetraciji okvirov in ne o prekrivanju okvirov, kot zahteva dimenzija »konvergence tematik« iz uporabljenega modela (Wessler et al. 2008). Okviri so različni, v takšnem razmerju nenekosti pa so zahteve zamejske javnosti v Sloveniji prepoznane kot legitimne, ko jih predstavijo in reflektirajo mediji v RS. Seveda pa jih predstavijo drugače, kot bi jih predstavili zamejci. Razlogov za to je več. Intervjuvanec iz zamejstva na primer pojasnjuje:

Najprej, »slovenski« mediji bi lahko pripomogli k čezmejnem sodelovanju že samo s tem, da bi enkrat na leto vsi mediji poslali enega novinarja k nam, da bi stvar lahko prav otipal. To se mi zdi, da bi bilo najvažnejše po eni strani. Po drugi strani pa bi morali spremljati z vseh zornih kotov. To bi bilo najbolje. Da spoznaš ta prostor in šele nato napišeš.

Za javno komuniciranje iz ene in druge strani meje težko rečemo, da ju zaznamuje konvergenca okvirov, torej da so v obeh podrejenih javnih sferah podane enake informacije, kot definicijo konvergence postavi Kleinen-von Königslöw (2007, 226). Zadeve so enake, vendar so informacije odbrane tako, da ustrezajo vidiku problema, kot ga poskuša osvetliti javni akter, avtor, urednik, kar kaže na različne strategije produkcije novic. Interesna različnost se odraža v različnih okvirih, kjer prekrivanje tematik sicer pokaže na enak objekt pozornosti, vendar ta različnost

4. Diskurzivna integracija ali subvencioniranje informacij?

Naslednji tukaj obravnavani kriterij integrirane javne sfere z vidika funkcionalističnih teorij je diskurzivna integracija, ki obsega enakost zadev in akterjev, torej tistih, ki si prizadevajo za objavo svoje definicije določene zadeve. Wessler in sodelavci za primer evropske javne sfere pojasnjujejo, da »diskurzivna integracija vsebuje mnenja in argumentacije drugih evropskih in domačih diskurzov, ki lahko služijo kot referenčne točke za oblikovanje lastnih pozicij« (Wessler et al. 2008, 17). Pogoj »funkcionalistično« integrirane javne sfere torej je, da bodo v posameznih diskurzivnih pod-sferah citirani akterji in predstavljene zadeve iz drugih pod-sfer. Na drugi strani diskurzivne teorije kritično ocenjujejo neenakost akterjev, primer je »teorija subvencioniranja informacij« (Gandy 1982), ki načelno zagovarjajo enakost in pluralnost akterjev. Mediji in novinarji imajo tukaj vlogo odbiratelja vsebin, saj določajo, katere zadeve in akterji bodo pripuščeni v zamejeno diskurzivno območje in predstavljeni eni ali drugi publiki. Problematika zamejitve javne sfere je problematika dostopa, ki je bil v raziskavi operacionaliziran kot katere družbene skupine in akterji so vir novic. Dostop do medijev nam pove, komu mediji oziroma njihova uredniška politika pripisuje večji prestiž v družbi, ali kot pravi Leon Mayhew, kdo sodeluje v dvostopenjskem sistemu vpliva, saj vsak poskus učinkovitega publiciranja mnenja poteka v dveh fazah, v katerih govorec najprej poskuša vplivati na medij, nato pa mediji s prenašanjem sporočil poskušajo vplivati na občinstvo (Mayhew 1997, 252).

Akterji so v medije vstopali iz treh strani: slovenske iz RS, zamejske in večinske skupnosti (avstrijske, italijanske in madžarske), v ta namen so bile oblikovane tudi tri spremenljivke, od katerih je vsaka zaobjela širok razpon akterjev v javni razpravi, od politikov, civilnodružbenih skupin ali posameznikov, kulturnikov, podjetnikov, do samih medijev. Glede na omenjene tri kategorije so bile razlike med mediji v RS in zamejskimi mediji statistično značilne pri akterjih iz zamejstva in iz Slovenije, tega pa ne moremo trditi za akterje iz Italije, Avstrije in Madžarske.

Ko pa primerjamo podatke med kategorijami, se pokaže, da so bili glavni akterji iz Slovenije v obeh vrstah časnikov ravno slovenski politiki, in sicer v 37 oziroma 30 odstotkih, kar je ob upoštevanju, da v 43 oziroma 55 odstotkih član- kov ni bilo akterjev iz RS, dokaj visok delež. Ob tem naj dodamo, da so zamejski mediji posvečali tudi pozornost akterjem iz RS, ki prihajajo iz gospodarskega sektorja, v časnikih iz RS pa ni bilo najti niti enega članka, v katerem bi bili glavni akterji zamejski gospodarstveniki. Prav tako pa so bili glavni akterji v časnikih tudi zamejski politiki, in sicer v obeh vrstah časnikov v slabih 21 odstotkih vseh prispevkov, kar pa je po odstotnih točkah skoraj pol manj kot pa časniki namenjajo

pozornosti politikom iz RS. Manjšinski časniki temeljito sledijo dogajanju v Sloveniji, obratno pa bi težko trdili, so pokazale že pretekle raziskave (Sekloča 2008, 95).

Posebej je vidna razlika pri dostopu zamejskih civilnodruženih skupin, katerim mediji v RS namenajo manj pozornosti kot zamejski, situacija pa je podobna pri osebah in skupinah s področja kulture. Na drugi strani pa »manjšinski objavijo vse, kar pošlješ, če ravno ni prav kakšna strašna neumnost. Kar se pošlje, to manjšinski medij objavi«, pravi v intervjuju vodja Urada za slovenske šole v Furlaniji Julijski Krajini. Takšno situacijo dobro razloži »teorija subvencioniranja informacij« (Gandy 1982), ki poleg kritike strateškega boja za vpliv na medije in javnost izpostavlja uspešnost korporativnih strategij povečevanja vidnosti, točneje »aktivne ali voljne instrumentalne vidnosti« (Splichal 2004, S19), ki se jih toliko uspešneje poslužujejo tisti, ki imajo relativno veliko socioekonomskih virov.

Rezultati analize so pokazali tudi statistično značilne razlike med viri informacij. Mediji v RS so v 12 odstotkih prispevkov kot vir informacij navajali agencijske servise, medtem ko so bile tiskovne agencije pri manjšinskih medijih vir informacij le v slabih 3 odstotkih. Obenem so manjšinski mediji bolj odprti za prispevke bralcev, kot so pisma urednikom, prispevki o civilno-družbenih skupinah, saj je takšnih prispevkov v manjšinskih medijih 4 odstotke od vseh prispevkov v manjšinskih časnikih, pri časnikih iz RS pa je le 2,6 odstotkov takšnih prispevkov. Test je pokazal značilne razlike med obema vrstama časnikov ($\chi^2(6) = 24,3$) pri obravnavi vira novic ob zanemarljivem tveganju napačnega sklepanja ($p < 0,00$).

Velja pa osvetliti še eno značilnost, ki močno določa, kateri diskurzi bodo sovpadli. Intervjuvanci poudarjajo močno senzacionalistično naravnost dominantnega tiska v RS, njegovo tabloidizacijo, s čimer se tematske strukture in v njej diskurzivne sheme na obeh straneh meje začno prekrivati le ob močno odmevnih, nemalokrat ob zgodovinsko pogojenih dogodkih sovražnosti. Novinar zamejskega časnika oziroma urednica manjšinskega medija pravita:

Osrednji slovenski mediji se zanimajo za manjšino samo takrat, ko nastopi nek problem. Tudi RTV Slovenija pride s kamero v Trst samo, ko pride do kakega incidenta oziroma, če pomažejo več tabel, pomažejo spomenike, če pride do kakega napada, o pozitivnih stvareh pa ne poročajo.

V »slovenskih« medijih smo žal vedno prisotni, kadar se ustvarja kakšen problem /.../ to je stvar uredniške politike. /.../ Različnost v manjšini je v glavnem vedno prikazana negativno, se pravi kot razklanost oziroma razdeljenost, ne kot različnost.

Kriterij diskurzivne integracije kot zahteve, da je »diskurz v različnih javnih arenah dejansko 'skupen' diskurz« (Kleinen-von Königslöw 2007, 226), spregleda ravno potrebo po različnih javnih arenah in v njihovem okviru različnost informacij in akterjev. Nedvomno mediji zrcalijo enake tematike, v okviru raziskave so bile zato

tudi namerno izbrane, vendar je sestava akterjev in s tem informacij ob skupnih zadevah različna. Če izbrane dogodke obravnavamo dovolj široko in jih ne kategoriziramo kot ozko določene tematike, na primer, vstop Slovenije v Evropsko Unijo zaradi posledic na različne skupine državljanov odpira najrazličnejša vprašanja, potem lahko rečemo, da se dimenzije diskurzivne integracije le delno prekrivajo, saj so si govorci in citirani akterji različni. Obenem različnost akterjev v bolj ozko določenih tematikah kaže tudi na različnost pri konvergenci diskurzov, kar se navezuje na prejšnje poglavje.

Zamejitev javne sfere (in dostopnosti do medijev) se kaže v poteh reševanja vprašanja, kako široko odpreti javno sfero in ob tem uspeti prilagoditi različnost akterjev do te mere, da bo javna razprava med njimi sploh možna, eno od osnovnih dilem javnega komuniciranja vidi Sicakkan (2012, 7). Z drugimi besedami, v dejanskosti se v javnem komuniciranju in v medijskih institucijah pojavijo kriteriji, ki določajo, katere skupine in posamezniki so pomembn(ejš)i ustvarjalci javnega mnenja. To nesvobodo učinkovitega komuniciranja po besedah intervjuvancev povzročajo predvsem neenaka razdelitev ekonomskih in družbenih virov komuniciranja, tako na strani publike kot medijev.

5. Ekonomski dejavniki ter strategije povezovanja in odpiranja medijskega prostora

Da javno sfero vedno lahko najdemo, če jo le iščemo, je že skoraj univerzalna kritika, ki meri na to, da ima empirično odkrivanje dejanskosti lahko pomen samo v primerjavi, bodisi v primerjavi dejanskih procesov med seboj, na primer dejanske odprtosti javne sfere, ali v primerjavi empiričnih procesov z normativnimi temelji. Raziskava omogoča samo drugo primerjavo in z njo prevpraševanje, zakaj so nekateri okviri bolj v medijih v RS, drugi pa v zamejskih medijih. Rezultat razlik v (strateškem) okvirjanju in posledice subvencioniranja informacij je dodatno mogoče pojasniti tudi z neenakimi ekonomskimi pogoji, torej zopet s strateškim delovanjem, in s posledicami (de)regulativnih politik.

Že Walter Lippmann je poudarjal, da se časniki proizvajajo za posameznike, ki so obenem člani javnosti in kupci. Ti ne kupujejo samo časnikov, temveč tudi blago, ki se oglašuje v medijih (Lippmann 1999, 204–209). Ekonomija poleg uredniške politike torej predstavlja pomembno komponento neformalnih pogojev sodelovanja v javni sferi. Ta komponenta je pri zamejskih medijih posebna specifika, vidna skozi razliko med javnim ali zasebnim lastništvom in financiranjem medijev.

Predstavniki zamejcev poudarjajo, da so njihovi mediji odprti skoraj za vse glasove, kar je v veliki meri posledica načina financiranja in z njim povezane oblike medijev kot pravnih oseb. Zamejski časniki – vsaj tisti, ki so bili zajeti v raziskavo – se financirajo iz proračunov Slovenije in večinskih držav, kar pa nikakor ne pomeni, da nimajo finančnih in kadrovske težave. Javno financiranje

in premoščanje omenjenih težav je nazoren primer strukturne regulacije, ki naj povečuje raznolikost medijev in posledično pluralnost mnenjskega trga. *Primorski dnevnik* je oblikovan kot zadruga in ga poleg Urada za Slovence po svetu financira še država Italija, Porabje poleg Slovenije še Javni sklad za narodne in etnične manjšine na Madžarskem, prav tako *Novice* financirata državi Slovenija in Avstrija, *Nedeljo* pa skoraj v 99 odstotkih Krška škofija. Nobeden od zamejskih časnikov ni popolnoma odvisen od trga, s čimer je branost oziroma prodaja sekundarnega pomena, za razliko od *Dela* in *Večera*. Predstavniki zamejcev sami ugotavljajo, da je tržnost novice eden od kriterijev vključevanja tematik na dnevne rede. In zamejci pač niso pomembna tržna niša, ne po tematiki kot tudi ne po kupni moči. Intervjuvanec (politik) priznava, da zamejci in njihovi problemi pač niso zanimivi za prebivalce Slovenije:

Ena raziskava, ki je bila pripravljena v Sloveniji nekaj let nazaj, je pokazala, da 4 odstotke ljudi nekaj pozna o zamejcih. In če 4 odstotke ljudi pozna problem zamejstev, se to reflektira tudi na politiko in medije. Za 4 odstotke pa se jim ne splača investirat, da nas pokrivajo, ker je premalo.

Poleg tega zamejci v intervjujih poudarjajo, da je dostopnost do časnikov iz RS v smislu nakupa večkrat problematična, s tem pa postanejo nezanimivi za oglaševalce in posledično za same medije, ki se financirajo tudi s prodajo oglasnega prostora. Intervjuvanci izpostavljajo, da je distribucija dominantnih slovenskih časnikov v zamejstvu večkrat počasna, negotova in geografsko ne pokriva vsega zamejskega področja. Ponudba časnikov je tako odvisna od neposrednega nakupa časnikov, naročnin in oglasnih prihodkov, kar izpostavlja tudi eden od intervjuvancev iz gospodarstva, ter obenem ponudi še rešitev za razširitev ponudbe časnikov v zamejstvu: »Verjetno bi morali začeti kupovati kakšne oglase v 'slovenskih' medijih in potem bi bili več prisotni. Imam vtis. Moraš kupiti to.«

Ce mnogo k tej situaciji prispevajo tržne zahteve, pa so predstavniki zamejcev predlagali kar nekaj regulativnih strategij za njihovo omilitev. Tako se pojavljajo ideje o a) izmenjavi novinarjev med dominantnimi slovenskimi in zamejskimi časniki; b) sodelovanju ali združitvi medijskih hiš iz obeh strani meje, na primer Primorskega dnevnika in Primorskih novic; c) subvencioniranju prispevkov v medijih iz RS o zamejcih.

Kritika funkcionalističnih teorij, ki se napaja iz diskurzivnih teorij, zato diskurzivno različnost vidi kot posledico interesne različnosti, socioekonomske neenakosti ter tudi politične in tržne (de)regulacije. Nekatere ukrepe RS, na primer Urada za Slovence po svetu, ukrepe javne RTV Slovenija k spodbujanju novinarskega poročanja o zamejcih, je mogoče razumeti kot »strukturno« in »vedenjsko regulacijo« (Napoli 1999, 18). Prva skrbi za strukturne spremembe medijske krajine, na primer s financiranjem zamejskih medijev kot je tržaški *Primorski dnevnik*, druga za povečanje poročanja o zamejcih, kot sta na okrogli

mizi, organizirani ob koncu raziskave, poudarili novinarki Mirjam Muženič (novinarka in dopisnica RTV Slovenija) ter Silva Eöry (samostojna novinarka, sodelavka časnika Večer in Radia Slovenija) (Kotnik et al. 2012).

6. Zaključek

Javna sfera je v načelu odprta za vse, ki imajo interes v njej razpravljati, s čimer se pod vprašaj postavlja zamejevanje posebnih publik, kot so na primer manjšinske ali različne strokovne javnosti, saj le-te nimajo »svoje države« in »s svojo 'posebnostjo' omejujejo dostop« (Splichal 2005, 32). Vendar je zamejevanje publike v transnacionalnih kontekstih smiselno ravno zaradi različnosti interesov posameznikov in skupin, pojasnjuje Splichal (2012, 196), javna sfera kot infrastruktura za komuniciranje publike pa je zaradi načelne odprtosti že po definiciji lahko samo ena. Zamejevanje je potemtakem tudi pri posebnih publikah utemeljeno na konkretnih zadevah, ki se tičejo razpravljavcev, ne pa načeloma, torej vnaprej. Že Habermas je v svojih »novejših« teorijah obravnaval soobstoj večjega števila »mnenje oblikujočih združenj« (Habermas 1996, 355), katerih politični vpliv se lahko do kraja udejanji samo v toku njihovih zadevno-specifičnih javnih mnenj skozi različne komunikacijske tokove javne sfere kot periferije političnega sistema (Habermas 1996, 355–356). S tega gledišča izdiferenciranost publik sledi razlikam v njihovih interesih. Funkcionalistične teorije vzrokov različnosti skoraj ne naslavljajo, saj jih predvsem zanima sistemska skladnost, konflikti pa so v tem kontekstu pojmovani že kot »samo-terapija«, kot Trenz in Eder (2004, 19) pojmujeta delovanje »samo-izpolnjujoče se demokracije« (Trenz & Eder 2004, 7). Različna količina socioekonomskih virov je sprejeta kot del sistemskega ustroja, kritika pa je druga beseda za demokratičnost brez pogleda na učinkovitost kritike. Spomnimo, močnejši akterji lahko določene okvire javne razprave prezrejo, torej s tega gledišča homogenost okvirov pomeni zmago dominantne definicije javne zadeve.

Zamejske javnosti so lahko primer, ki pokaže na idealistično pojmovanje integrirane homogene čezmejne javne sfere. Legitimnost oblasti je vezana na državljane nacionalne države, vendar imamo v primeru zamejcev vedno vsaj dve nacionalni državi in s tem dva naslovnika zahtev javnosti. Konkreten primer zamejcev pokaže, da zamejska publika, sestavljena iz državljanov, ki jih je definirala in pravno formirala nacionalno-vestfalska oblika države, naslavlja njene institucije (avstrijske, italijanske, madžarske), institucije matične države (slovenske), in nadnacionalne institucije oblasti (na ravni Evropske unije). RS je naslovnik zahtev javnosti in njen sogovornik, saj jo do zamejcev vežejo dogovori o sodelovanju na področju kulture, na primer v obliki sofinanciranja kulturnih institucij, in kar je še posebej zanimivo za našo raziskavo, financiranja zamejskih medijev. Obenem člani zamejske javnosti naslavljajo tudi publiko v Sloveniji. Prav tako pa se mnoga vprašanja manjšine rešujejo na relaciji med parlamentarnimi in izvršnimi

kompleksi političnih sistemov Avstrije, Italije in Madžarske ter na drugi strani Slovenije, ter med njimi in evropskimi institucijami.

Komuniciranje manjšine je bilo že v času prevlade nacionalnih modelov javne sfere problematično misliti brez čezmejnega komuniciranja z matično državo zaradi ohranjanja narodnostne identitete in spremljajočih kulturnih navezav. V času vzpostavljanja evropskih integracij in s tem prenosom suverene oblasti na med- in naddržavne (evropske) nivoje pa takšno komuniciranje postane smiselno edino, če model javne sfere oblikujemo tako, da bo vključevala publiko, ki je še zainteresirana za urejanje posledic transakcij, v katere sama ni neposredno vpletena, kot je Deweyeva konceptualizacija javnosti za definiranje minimalnega obsega transnacionalne javne sfere apliciral Splichal (2012, 147). Takšno gledišče najde svojo empirično potrditev ravno v interpenetraciji različnih diskurzov, kjer za posamezne okvire v različnih medijih sploh ni nujno, da so enaki, saj konec koncev niso enake niti oblasti, katere publika naslavlja, obenem za vse publike posledice niso enake. In dalje, diskurzivna integracija dveh pod-sfer ni pogoj, da bi iz nje izšla čezmejna javna sfera, saj ni smiselno, da bi se dve pod-sferi nujno integrirali, če ima vsaka svoje probleme, ki jih rešujejo lahko le »njene« oblastne institucije. Publike so v tem pogledu zadevno-specifične, javna sfera je ena in nezamejena, saj drugače ne bi bila javna. V tem pogledu čezmejna javna sfera ne more po strukturi biti »kopija« zamejske ali dominantne »slovenske« javne sfere oziroma mediji v RS ne odlikavajo na enak način zamejskih in na drugi strani zadev, ki naj jih ureja administrativni aparat RS, kar še vseeno ne izključuje čezmejnega komuniciranja.

Obenem takšen pogled ne izključuje kritične pozicije do razlik v moči akterjev in uredniških politik. Konvergenca in integracija diskurzov oziroma stopnja različnosti okvirjanja in subvencioniranja informacij so lahko samo kriteriji, uporabljeni za primerjavo konkretnih medijev in publik, kjer so vsebine in dostopnost do javne sfere odvisne od uredniške politike, ki jo sooblikuje posedovanje socio-ekonomskih virov komuniciranja in ekonomske prisile. In dalje, nenazadnje bi že sam trg zavrnil popolno prekrivanje tem in diskurzov, kar bi v skrajnosti pomenilo, da bi bili mediji popolnoma enaki, kar je nesmiselno tako z vidika medijev kot ekonomskih subjektov, še bolj pa z vidika javne sfere kot »mnenjskega trga«, ki je toliko bolj demokratičen in živ kolikor bolj so vsebine in mediji različni. Tako pa je raziskava pokazala, da so vsebine, sicer tematsko enake, statistično pomembno različne na obeh obravnavanih dimenzijah. Akterji v strateškem boju za vidnost subvencionirajo informacije, okvirjajo in postavljajo meje razprave, s čimer se tematike prilagajajo njihovim definicijam o čem je vredno in smiselno razpravljati.

Pokazati samo na medije v RS kot tiste, ki zamejcem ne omogočajo dostopa do dominantnega »slovenskega« medijskega prostora, je samo del problema, s katerim se srečuje reševanje javnih zadev zamejcev, ki ga parcialno reševanje v smislu njihove večje medijske prisotnosti in s tem strateške vidnosti ne bo rešilo. Takšne

zahteve medije enačijo z javno sfero, s tem pa pozornost odvrtačajo od odgovornih akterjev na strani zamejcev in na strani oblasti, bodisi slovenske, oblasti sosednjih držav ali evropske. Če se tukaj osredotočimo predvsem na politično javno sfero, torej na problematične javne zadeve, ki so rešljive le v okviru oblasti kot nosilca moči, potem je kot potencialne publike potrebno definirati tudi vse narodnostne manjšine sosednjih držav, ki živijo v Sloveniji, prav tako pa večinsko prebivalstvo na obeh straneh meje. To bi pomenilo, da javno sfero vzpostavljajo tako mediji »o manjšinah«, tisti ki so »za manjšine« in tisti »od manjšin«, kot tri prototipe manjšinskih medijev razdelita Caspi in Elias (2011). Glede na te prototipe je odprto čezmejno komuniciranje odvisno od večinskih medijev, ki poročajo o manjšinah in so orientirani k večinskemu prebivalstvu, od medijev za manjšine, ki so orientirani k večini in manjšini, večinoma pa jih financira oziroma njihov obstoj zagotavlja večina, ter seveda od manjšinskih medijev, ki jih neodvisno upravlja manjšina. Takšna razdelitev nas normativno usmeri k čim bolj pluralni medijski krajini, tako vsebinsko kot strukturno.

Viri in literatura

- Beltram, P., 1986. Množični mediji in narodne manjšine. *Razprave in gradivo / Treatises and Documents* 19, 229–240.
- Bohman, J., 1997. Deliberative Democracy and Effective Social Freedom: Capabilities, Resources and Opportunities. V J. Bohman & W. Rehg (ur.) *Deliberative Democracy*. Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, 321–348.
- Bohman, J., 2004. Expanding dialog: The Internet, the public sphere and prospects for transnational democracy. *The Sociological Review* 52 (1), 131–155.
- Caspi, D. & Elias, N., 2011. Don't Patronize Me: Media-by and Media-for Minorities. *Ethnic and Racial Studies*, 34 (1), 62–82.
- Durham, F. D., 2001. Breaching Powerful Boundaries: A Postmodern Critique of Framing. V S. D. Reese, O. H. Gandy, jr. & A. E. Grant (ur.) *Framing Public Life: Perspectives on Media and our Understanding of the Social World*. Lawrence Erlbaum Associates, London, 123–136.
- Fraser, N., 1997. Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. *Social Text*, 25/26, 56–80.
- Fraser, N., 2006. Transnacionaliziranje javne sfere. *Teorija in praksa*, 43 (1–2), 276–284.
- Gandy, O. H., 1982. *Beyond Agenda Setting: Information Subsidies and Public Policy*. ABLEX Publishing Co., Norwood.
- Garnham, N., 1997. The Media and the Public Sphere. V Calhoun, C. (ur.) *Habermas and the Public Sphere*. MIT, Cambridge, 359–376.
- Gerhards, J., 2000. Europäisierung von Ökonomie und Politik und die Trägheit der Entstehung einer Europäischen Öffentlichkeit. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Socialpsychologie*, 52 (40), 277–305.

- Habermas, J., 1984. *The Theory of Communicative Action. Volume One: Reason and the Rationalization of Society*. Beacon Press, Boston.
- Habermas, J., 1989. *Strukturne spremembe javnosti*. ŠKUC, Ljubljana.
- Habermas, J., 1996. *Between Facts and Norms*. Polity Press, Cambridge.
- Habermas, J., 2001. Why Europe Needs a Constitution. *New Left Review*, 11 (Sep–Okt), 5–26.
- Kleinen-von Königslöw, K., 2007. What Makes an Integrated Public Sphere? Applying the Concepts of the Research on the European Public Sphere to the National Public Sphere of Germany. V N. Carpentier, P. Pruulmann-Vengerfeldt, K. Nordenstreng, M. Hartmann, P. Vihalemm, B. Cammaerts & H. Nieminen (ur.) *Media Technologies and Democracy in an Enlarged Europe*. Tartu University Press, Tartu, 219–234.
- Komac, M., 2007. Mediji in ‚nove‘ narodne manjšine. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 373–389.
- Kotnik, V. (ur.), 2013a. *Mediji in nacionalne manjšine*. Annales, Koper.
- Kotnik, V., 2013b. Mediji v očeh nacionalne manjšine: kratka etnografija medijske subjektivitete slovenske manjšinske populacije v Italiji. V V. Kotnik (ur.) *Mediji in nacionalne manjšine*. Annales, Koper, 111–153.
- Kotnik, V., Grafenauer, D., Sekloča, P. & Munda Hirnök, K., 2012. *Percepcija slovenskih nacionalnih manjšin v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora*. Koper, Ljubljana.
- Lippmann, W., 1999. *Javno mnenje*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Makarovič, M. & Rončević, B., 2006. Etnične manjšine v slovenskih množičnih medijih. *Družboslovne razprave* 22 (52), 45–65.
- Mayhew, L. H., 1997. *The New Public: Professional Communication and the Means of Social Influence*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Medica, K., 2013. Manjšine in mediji med teorijo in empirijo: izkušnja Slovenskega kulturnega društva Istra iz Pulja. V V. Kotnik (ur.) *Mediji in nacionalne manjšine*. Annales, Koper, 19–36.
- Napoli, P. M., 1999. Deconstructing the Diversity Principle. *Journal of Communication* 49 (4), 7–33.
- Pan, Z. & Kosicki, G. M., 2001. Framing as a Strategic Action in Public Deliberation. V S. D. Reese, O. H. Gandy, jr. & A. E. Grant (ur.) *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Lawrence Erlbaum Associates, London, 35–67.
- Risse, T., 2003. An Emerging European Public Sphere? Theoretical Clarifications and Empirical Indicators. V *Annual Meeting of the European Union Studies Association (EUSA)*, Nashville TN, 27.–30. marec 2003.
- Sekloča, P., 2008. Neuravnotežena čezmejna javna sfera: nesorazmerna prisotnost Slovenije in slovenske manjšine v Italiji v javnomnenjskih procesih. *Razprave in gradivo / Treatises and Documents* 55, 78–97.

- Sicakkan, H. G., 2012. Diversity, Polity, and the European Public Sphere. *Javnost / The Public*, 19(1), 5–18.
- Splichal, S., 2004. Vidnost in moč v javnem mnenju. *Javnost / The Public* 11, Supplement, S13–S28.
- Splichal, S., 2005. *Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v 20. stoletju*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Splichal, S., 2010. Javnost med »novimi« mediji in »starimi« teorijami. *Teorija in praksa*, 47 (1), 8–21.
- Splichal, S. 2012. *Transnationalization of the Public Sphere and the Fate of the Public*. Hampton Press, New York.
- Steege, M., van de, 2002. Rethinking the Conditions for a Public Sphere in the European Union. *European Journal of Social Theory* 5 (4), 499–519.
- Susič, E., 1986. Komunikacijski tokovi med matico in manjšino. *Teorija in praksa* 23 (12), 1524–1535.
- Trenz, H.-J., 2007. Measuring Europeanisation of Public Communication. The Question of Standards. RECON Online Working Paper, <http://www.reconproject.eu/projectweb/portalproject/AbstractRECONwp0712.html>, (20. 8. 2014).
- Trenz, H.-J. & Eder, K., 2004. The Democratizing Dynamics of a European Public Sphere: Towards a Theory of Democratic Functionalism. *European Journal of Social Theory* 7 (1), 5–25.
- Wessler, H., Peters B., Brüggemann, M., Kleinen-von Königslöw, K., & Stefanie Siff, S., 2008. *Transnationalization of Public Spheres*. Palgrave Macmillan, New York.

Notes

- ¹ Rezultati pričujoče analize so plod raziskave, ki jo je financiral Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, vodila pa jo je predpostavka o zaprtosti dominantnega slovenskega medijskega prostora za zamejske tematike.
- ² Raziskava je zajela medije (časnike) slovenske narodne manjšine samo v omenjenih treh državah, ne pa na Hrvaškem. Odločitvi je botrovalo dejstvo, da slovenska manjšina na Hrvaškem ne izdaja nobenega periodičnega časnika, glasila društev, ki imajo sicer kar razgibano založniško dejavnost, pa nimajo pravnega in ekonomskega status, ki bi bil primerljiv s časniki drugih zamejskih skupnosti.
- ³ Ob prelomu tisočletja se je začel razvijati korpus znanja, ki je probleme in manko transnacionalne javne sfere naslovil skozi raziskave o evropski javni sferi, ki se sooča s podobnimi težavami kot večji globalni modeli javne sfere. Prve poglede na evropsko javno sfero stana primer ponudila Habermas in Gerhards, katerih delo se sreča ob vprašanju, kako demokratizirati in vzpostaviti evropsko javno sfero – od spodaj navzgor (Habermas 2001) ali od zgoraj navzdol preko demokratizacije evropskih oblastnih institucij (Gerhards 2000). Čezmejno komuniciranje je neločljiv del projekta evropske javne sfere zaradi konkretne umeščenosti zamejcev in vseh akterjev, s katerimi ti stopajo v razpravo, v evropski medijski prostor, splošneje pa zaradi večnivojske zgradbe evropskega političnega sistema, v katerega so vpeti vsi akterji.
- ⁴ Polstrukturirani intervjuji so obsegali vprašanja v petih tematskih oziroma vsebinskih sklopih: 1. sklop: obstoj meje / odprava meje in vloga medijev; 2. sklop: simbol manjšine in vloga medijev; 3. sklop: dostopnost do medijskih vsebin (s poudarkom na medijih iz Slovenije); 4. sklop: čezmejno sodelovanje in komuniciranje; 5. sklop: skupen medijski prostor.